

MIDDEN-ACHEULÉEN VONDSTEN UIT NOORDOOST-BRABANT

PIETER DIJKSTRA

Via Nico Arts ontving schrijver dezes twee Middenpaleolithische vondsten voor publikatie in dit tijdschrift. Het betreft hier een biface uit Uden en een Levallois-kling uit Gemert.

DE BIFACE UIT UDEN (*figuur 1*)

In 1978 vond de heer M. de Jong uit Vorstenbosch bij het gehucht Hengstheuvel in de gemeente Uden een biface (dat is een tweezijdig bekapt werktuig uit de Oude Steentijd). Na de vondsten van Bakel, Eersel, Etten, Mill en Overloon is dit de zesde biface die nu bekend is uit Noord-Brabant. Het artefakt werd gevonden op een plaats waar de Veghelfformatie aan het oppervlak komt, terwijl er mogelijk ook nog wat resten van de formatie van Asten voorkomen. Deze laatste is tijdens het Eemien ontstaan (150.000 - 70.000 jaar geleden). Aangezien het artefakt niet uit een ongestoorde laag kon worden geborgen kan er dus geen exacte datering op geologische gronden gegeven worden. Vermoedelijk is de biface, na te zijn gebroken, achtergelaten op een terras van de toenmalige Maas. Deze Maasvallei is ontstaan tijdens het Holsteinien (250.000 - 200.000 jaar geleden).

De biface van Uden is typologisch volgens de Franse indeling een „biface à dos long”, en is goed bekend in het noordwestelijk deel van Europa. In Duitsland noemt men dit type „Keilmesser” volgens de indeling van Bosinski; terwijl men in België dit type indeelt bij de „pièces foliacées”. Deze laatste zijn wat kleiner van vorm. Soms herkent men ze niet, zoals blijkt uit een recent artikel van Otte en Leotard (1981). Dit is ook te wijten aan het gebrek van het totale onderzoek naar het gebruik van bifaces in het algemeen. Overigens is een dergelijk onderzoek vaak niet meer mogelijk.

Zoals we in figuur 1 zien is de punt oudtijds afgebroken. De stippellijn geeft de rekonstruktie aan van de oorspronkelijke lengte. Het artefakt werd vervaardigd uit een grove tot middelgrove Maasvuursteen. Op een recente beschadiging (in de tekening wit gelaten) kan men zien dat de oorspronkelijke kleur bruin tot oranje was met lichte vlekken. De korrelgrootte van de vuursteen gaat bij de talon (de dikke bovenkant van de vuistbijl), dorsaal rechts en ventraal links, over van erg grof tot middel grof. Deze vuistbijl is mogelijk vervaardigd met een „contra coupe” techniek (Franssen en Wouters 1981). Dit valt af te leiden uit de lange afslagnegatieven en de hoek van de slagvlakken. De afwerking is met een direkte, mogelijk met een harde percussieslag verkregen. Dit is te zien aan de zware *hinges* van sommige afslagnegatieven (bij een *hinge* wijkt het breukvlak van een verwijderde afslag aan het einde nog een stukje terug tegen de slagrichting). Over het gehele oppervlak is een zware patina waarneembaar. De ribben en afslagnegatieven zijn geheel bedekt met een zware silicaglans, die de ribben deels afronden (silicaglans is een dun laagje siliciumoxyde, in de loop der tijden ontstaan aan het opper-

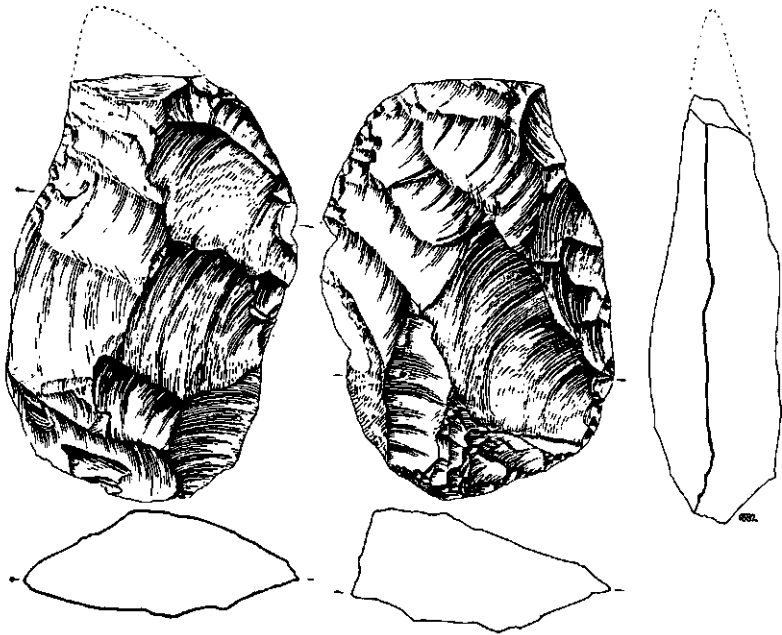

Fig. 1. De vuistbijl van Uden. Schaal 1 : 2

vlak van een artefact, waardoor dit meer glanst dan een recent breukvlak of een beschadiging). Ook bodeminwerkingen als *kryoturbatie* en *gelifluctie* hebben de ribben afgerond. *Kryoturbatieretouches* zijn dan ook volop aanwezig op de „scherpe” kanten van de vuistbijl. Sommige oplossingsputjes kunnen het gevolg zijn van de „contra coupe” techniek. Verder zijn enkele verkleuringen waarneembaar. Omdat de silicaglans ook tevens de gebruikskrassen heeft bedekt en/of ingevuld, zijn hier geen gebruikssporen waar te nemen. We moeten voor wat dit betreft vergelijken met andere vondsten die wel die mogelijkheid bezitten (Keeley 1980).

Typologisch kan men de biface van Uden vergelijken met vondsten van Rhenen (Franssen en Wouters 1981) en van Rijckholt-St. Geertruid (Roebroeks 1980; Wouters 1980). Deze twee vindplaatsen – met name Rhenen-Kwintelooyen worden in het Midden-Acheuléen gedateerd, geologisch in het Laat-Holsteinien overgang Saalien, mogelijk ook nog het Bantega interstadiaal (ca. 250.000 - 150.000 jaar geleden). Rijckholt wordt wat jonger gedateerd. Het Udense artefact is ook vergelijkbaar met de biface van Eersel, die werd gevonden in een verspoelde Sterksel-zone (Stapert 1976). De datering die men toeschrijft aan deze biface is wel erg jong.

Met de nieuwe vondst van Uden krijgen we weer een betere gesloten vondstverspreiding tussen Noord-Nederland en Zuid-België.

DE LEVALLOIS-KLING UIT GEMERT (figuur 2)

Erg dicht bij de oostelijke Peel-breukrand, lopend van Bakel richting Uden,

werd door P. van de Elsen uit Gemert in mei 1981 een kling gevonden die erg veel perspectieven geeft voor meer vondsten.

De kling is vervaardigd door middel van een bekende techniek uit het Midden-Acheuléen, bekend van o.a. Rhenen-Kwintelooyen (Franssen en Wouters 1981). Dit is waar te nemen bij het bestuderen van de afslagnegatieven op de ventrale zijde, in combinatie met de voorbewerking op het afslagnegatief. Soms is het slagvlak niet voorzien van een rest van de voorbewerking en wordt dan niet opgemerkt, terwijl men dan nog te doen kan hebben met een Levalloistechniek. Markleeberg (Oost-Duitsland) en Rhenen tonen aan dat de Levalloistechniek ontstaat in een Oud-Acheuléen verband, en die zich in het Midden-Acheuléen volledig heeft ontwikkeld. De Levalloiskling van Gemert vertoont afgeronde ribben, silicaglans, vele *kryoturbatieretouches* en mogelijk gebruiksretouches. Deze laatste zijn moeilijk van elkaar te onderscheiden. De roodbruine verkleuring is ontstaan in de laag waarin het artefakt zich heeft bevonden, en die tijdens de Saale-ijstijd of/en de Eemien tussenijstijd is weg geërodeerd. Waar de breukrand zich erg dicht bij de vindplaats bevindt kan een deel van de zgn. rug in de centrale slenk zijn geschoven (dit heet *gelifluctie*). Dit geeft een mogelijke verklaring voor de afrondingen die zich gelijkmatig op de uitstekende ribben en zijden van het artefakt bevinden.

Op de vindplaats komt de Veghelformatie aan het oppervlak, hierop bevindt

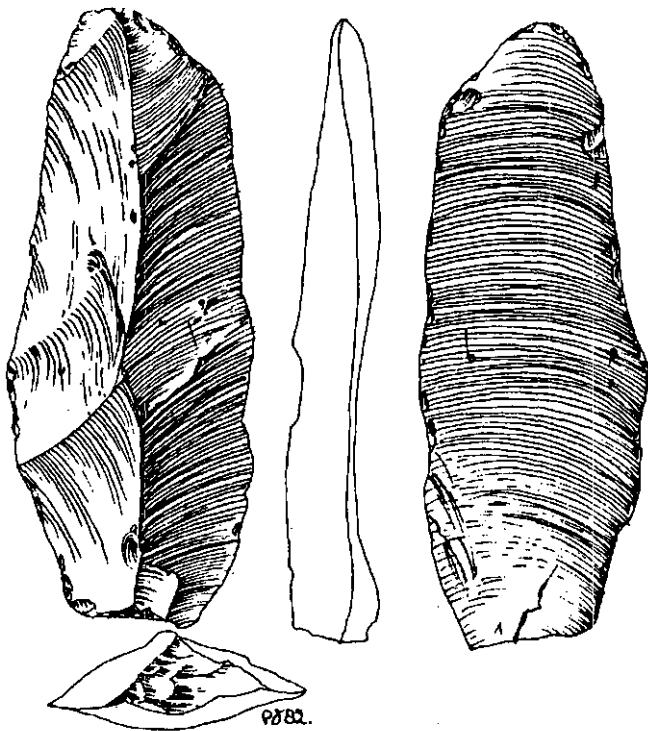

Fig. 2. De kling van Gemert. Schaal 1 : 1

zich een dekzandlaagje wat in feite een erosieve laag is van de Veghelformatie e.a.

Een datering gelijk aan het vorig besproken artefact is niet uitgesloten en kan door meerdere vondsten versterkt worden.

Verdere vergelijkbare in stratigrafische context gevonden artefacten vormen die van de Belvédère te Maastricht (Roebroeks 1981), die in een zone voorkomen onder de zgn. „sol de Rocourt” bodem. Over de datering hiervan, die mogelijk jonger kan zijn dan de Saale-ijstijd, dienen we nog op een definitieve uitslag van het gaande onderzoek in de Belvédère te wachten.

Literatuur

- Franssen, C.J.H. en A.M. Wouters, 1981. Het Oud-Palaeolithicum in de Nederlandse stuwwallen II. Midden-Acheuléen. *Archaeologische Berichten* 9, 3-90.
- Keeley, Lawrence H., 1980. *Experimental Determination of Stone Tool Uses. A Microwear Analysis*. Chicago.
- Otte, Marcel en Jean-Marc Leotard, 1981. Paléolithique ancien à Clermont (Namur). *Helinium* 21, 43-54.
- Roebroeks, Wil, 1980. De „Middenpaleolithische” vindplaats Sint Geertruid (L.). Hypothesen voor nader onderzoek. *Archaeologische Berichten* 8, 7-37.
- Roebroeks, Wil, 1981. Midden-paleolithische vondsten uit de gemeente Maastricht. *Westerheem* 30, 98-105.
- Stapert, Dick, 1976. De vuistbijl van Eersel, een nieuwe midden-paleolithische vondst uit Noord-Brabant. *Brabants Heem* 28. 102-105.
- Wouters, Ad, 1980. De Middenpaleolithische vindplaats Sint Geertruid (L.). Afbeeldingen en beschrijvingen. *Archaeologische Berichten* 8, 38-106.